

แนวทางการลดความรุนแรงของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็นในสถานศึกษา โดยใช้วิธีการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง : กรณีศึกษาโครงการนักเรียนตาบอดเรียนร่วม ในความรับผิดชอบของโรงเรียนการศึกษาคนตาบอด ขอนแก่น

**A study of decreasing violences of students with visual impairment in schools
by mediator: a case study of inclusive education program under the supervision
of khon kaen school for the blind**

วินิจ มุลวิชา (Winit Moonwicha)*

ชญญา อภิपालกุล (Chanya Apipalakul, Ph.D.)**

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางในการลดความรุนแรงของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็นในสถานศึกษา โดยใช้วิธีการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง กรณีศึกษาโครงการเรียนร่วมในความรับผิดชอบของโรงเรียนการศึกษาคนตาบอด ขอนแก่น อันประกอบด้วยโรงเรียนในโครงการ จำนวน 11 โรงเรียน ในเขต อ. เมือง จ.ขอนแก่น กลุ่มเป้าหมายที่ศึกษาในครั้งนี้ ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 12 คน ครู จำนวน 24 คน และตัวแทนนักเรียน จำนวน 20 คน รวมทั้งสิ้น 56 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม แบบทดสอบ แบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์ ที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้นเพื่อศึกษาแนวทางในการลดความรุนแรงของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็นในสถานศึกษา โดยใช้วิธีการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

สภาพปัญหาและแนวทางในการลดความรุนแรงจากการนำรูปแบบการลดความรุนแรงของนักเรียนในสถานศึกษา โดยใช้วิธีการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง ที่ผู้ศึกษาได้สังเคราะห์ขึ้นจากการศึกษาเอกสาร และการถอดบทเรียนของวิทยาลัยเทคนิคขอนแก่น ประยุกต์เข้ากับบริบทของสถานศึกษาที่จัดให้มีการเรียนร่วมซึ่ง ได้แนวทางการลดความรุนแรงของนักเรียนในสถานศึกษา 6 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การคัดเลือกตัวแทนนักเรียน นักศึกษา โดยคัดเลือกจากคณะกรรมการนักเรียนโรงเรียนการศึกษาคอนตาบอด ขอนแก่นและตัวแทนนักเรียนจากโรงเรียนเรียนร่วม โดยแต่งตั้งคณะทำงานไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในสถานศึกษา 3 คณะ ได้แก่ สารวัตรนักเรียน ทีมเจรจาไกล่เกลี่ย และคณะทำงานคุมประพฤติ

ขั้นตอนที่ 2 การฝึกอบรมให้ความรู้พื้นฐาน โดยการจัดอบรมให้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับเรื่อง ความขัดแย้ง ความรุนแรง การสร้างความสมานฉันท์ และการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง ให้กับคณะทำงานทั้ง 3 ชุด โดยความร่วมมือของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดขอนแก่น สถานคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จ. ขอนแก่น เพื่อสร้างความตระหนัก และให้เห็นความสำคัญของการลดความรุนแรง

คำสำคัญ : แนวทางการลดความรุนแรง การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง

Keywords : decreasing of violence, mediator

* นักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

** รองศาสตราจารย์ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ขั้นตอนที่ 3 การฝึกทักษะการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง โดยการจัดอบรมการฝึกทักษะการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง จากสถานการณ์จำลอง ให้กับทีมเจรจาไกล่เกลี่ย โดยเชิญวิทยากรที่มีความรู้ และประสบการณ์ทางด้านการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางมาให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง และการฝึกทักษะการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางจากสถานการณ์จำลอง โดยการฝึกแสดงบทบาทสมมติในการเป็นผู้เจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางตามสถานการณ์ที่ได้รับ

ขั้นตอนที่ 4 การศึกษาดูงานการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง โดยจัดให้มีการศึกษาดูงานการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง ในสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ได้แก่ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดขอนแก่น

ขั้นตอนที่ 5 การฝึกปฏิบัติจากสถานการณ์จริงในสถานศึกษา โดยจัดให้มีการฝึกปฏิบัติการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางจากสถานการณ์จริงในสถานศึกษา มีข้อตกลงร่วมกันเป็นนโยบาย กำหนดกฎ กติกา เพื่อให้เข้าใจแนวปฏิบัติที่ถูกต้อง มีการแต่งตั้งและมอบหมายหน้าที่กันให้ชัดเจนในการปฏิบัติงาน และมีห้องสำหรับการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางโดยเฉพาะ

ขั้นตอนที่ 6 สรุปและประเมินผลการนำแนวทางการลดความรุนแรงของนักเรียน โดยใช้วิธีการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางมาใช้ในสถานศึกษา ด้วยวิธีการสนทนากลุ่มอย่างต่อเนื่องเป็นระยะอย่างน้อยเดือนละครั้ง และรายงานผลให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้บริหารสถานศึกษาทราบ

จากการดำเนินการตามรูปแบบแนวทางการลดความรุนแรงของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็นในสถานศึกษา โดยใช้วิธีการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางทั้ง 6 ขั้นตอน พบว่ากลุ่มเป้าหมายมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางเพิ่มขึ้น

Abstract

This thesis aimed to study the problem situation and guidelines for Decreasing Violences of students with visual impairment in School by Mediator : A Case Study of inclusive education program under the supervision of Khon Kaen School for the Blind - 11 schools in the area of Muang District. Target group consisted of 56 persons including 12 administrators, 24 teachers and 20 students (volunteers from student committee and representatives from inclusive education schools). Test form, observation form and interview form created by researcher for decreasing student violence in school by mediator were used as instruments for collecting data.

Data were then synthesized for creating the model of decreasing violences for students with visual impairment in school through investigating related document and extracting the contents from textbooks of Khon Kaen Technical College. The model was accordingly applied to use in Khon Kaen School for the Blind regarding to its circumstances. Finally, 6 steps were found as the ways to decrease violences of students in school as follows:

- 1) Selecting of student representatives were made by the school committee. Outstanding students were allowed to join this work as well as those who sacrificed and volunteered. There were group of teamwork which were appointed and separated to 3 teams including Student Police, Mediation Team and Probation Team.

- 2) Training of basic knowledge was held to educate 3 teams in the topic of disagreement, violence, creating of reconciliation and mediation. Khon Kaen Justice Provincial Office, Child Welfare

Protection Center joined this training as the co-instructors for creating awareness and appreciation in mediation methodology for students.

3) Practicing mediation was brought out to train students through simulation scenario in Mediation Team. Expertise instructors were invited to educate students the process of mediation as well as training according to each simulation scenario.

4) Study tour of mediation was organized in the mediating or equivalent organization such as Khon Kaen Justice Provincial Office.

5) Practicing in school based on joint agreement through the policy, rule and regulation to understand true process of mediation. The appointment of position and duty had been clearly organized as well as the available of mediation room.

6) Continuous Summarizing and evaluating the implementation of decreasing student violence by mediator to school using technique of Focus Group Discussion, at least once a month before reporting to school administrator and related section respectively.

After implementing 6 steps of decreasing of student violence in school by mediator, it was found that target group could understand the process of mediation rather than before as the increasing of post-test score comparing to pre-test of training was seen. Consequently, they could confidently perform the model of mediation in school but within short period of 3-month study, they could not clearly find the decreasing of argument. However, the statistics of violences tend to be continuously decreased because the mediation method was informed and distributed to friends by group of target students. Some of the students realized and appreciated the importance of decreasing violences. Since CFBT launched out its new outstanding policy of Child Protection Policy, Khon Kaen School for the Blind stepped forward by having teachers and staff signed the agreement in 2011 for the first year.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในยุคปัจจุบันซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้านเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว การที่มีวิกฤตเกิดขึ้น ณ ส่วนใดของโลกย่อมมีผลกระทบถึงสังคมที่อยู่ข้างเคียง เนื่องจากอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ หรือ globalization วิกฤตของความรุนแรงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันซึ่งพบเห็นได้ในสื่อมวลชนทุกแขนง สะท้อนให้เห็นถึงความรุนแรงอันเกิดขึ้นจากความแตกต่างระหว่างบุคคลในสังคม แต่อย่างไรก็ตามในสภาพของความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการคมนาคมทำให้บุคคลสามารถมีปฏิสัมพันธ์กันได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว นั้นหมายความว่าปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นก็มีความเป็นไปได้สูงที่จะสร้างโอกาสความรุนแรงให้เกิดขึ้นได้อย่างกว้างขวางด้วยเช่นกัน

ผู้พิการทางการเห็นอันประกอบด้วยบุคคลที่ตาบอดและเห็นเลือนรางเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ดำรงชีวิตร่วมอยู่ในสังคม ในยุคสังคมโลกแห่งความเท่าเทียมในอุดมคติ มีปณิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชนที่ส่งเสริมให้บุคคลทุกเพศ วัย เชื้อชาติ ศาสนา และสีผิว ให้สามารถดำรงชีวิตด้วยสิทธิพื้นฐานในฐานะบุคคล สามารถดำรงชีวิตอย่างเท่าเทียมในสังคม (ปณิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน หรือ Human Right Treaty) อีกทั้งยังมีอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities) ที่ระบุว่า “อนุสัญญานี้มีความมุ่งประสงค์เพื่อส่งเสริมคุ้มครองและประกันให้คนพิการทั้งปวง ได้รับสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานทั้งปวงอย่างเต็มที่และเท่าเทียมกัน

และส่งเสริมการเคารพในศักดิ์ศรีที่มีมาแต่กำเนิดของคนพิการ เคารพความแตกต่างและการยอมรับว่าคนพิการเป็นส่วนหนึ่งของความหลากหลายของมนุษย์ ซึ่งเมื่อคนพิการมีปฏิสัมพันธ์กับอุปสรรคนานัปการ จะเกิดขบวนการมีส่วนร่วมในสังคมอย่างเต็มที่และมีประสิทธิผลบนพื้นฐานที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่น”

สำหรับด้านความรุนแรงได้กล่าวไว้ชัดเจนในข้อต่าง ๆ ดังนี้

(พี) มีความห่วงใยเกี่ยวกับสภาพความยากลำบากที่เผชิญอยู่โดยคนพิการ ซึ่งตกอยู่ภายใต้การเลือกปฏิบัติอย่างทรุ่ณในรูปแบที่หลากหลาย หรือมีความรุนแรงบนพื้นฐานของเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรืออื่นๆ ชาติดำเนินชาติพันธุ์ ความเป็นชนพื้นเมืองหรือสังคมดั้งเดิม ทรัพย์สิน การเกิด อายุหรือสถานภาพอื่น

(คิว) ยอมรับว่าสตรีและเด็กหญิงพิการมักมีความเสี่ยงมากกว่าทั้งในและนอกเคสสถาน ที่จะถูกกระทำความรุนแรง ทำร้ายหรือข่มเหง ทอดทิ้ง หรือปฏิบัติอย่างละเลย ปฏิบัติอย่างไม่เหมาะสมหรือแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ

(อาร์) ยอมรับว่าเด็กพิการควรได้อุปโภคสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานทั้งปวงอย่างเต็มที่บนพื้นฐานที่เท่าเทียมกันกับเด็กอื่นๆ และระลึกถึงการดำเนินการตามพันธกรณีในเรื่องนี้ของรัฐบาลที่อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก

ประเทศไทยได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ เมื่อปี พ.ศ. 2534 โดยมีประเด็นหลักในการส่งเสริมให้คนพิการมีสิทธิได้รับบริการและสวัสดิการจากรัฐในประเด็นหลัก 4 ด้านด้วยกัน กล่าวคือ ด้านการศึกษา ด้านการรักษาพยาบาล ด้านสังคม และการประกอบอาชีพ (พรบ. ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ, 2534) ซึ่งส่งผลให้คนพิการทุกประเภทได้รับสิทธิตามกรอบดังกล่าวและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นกว่าเดิม อีกทั้งได้มีการออกกฎหมายลูก เป็นพระราชกำหนดและกฎกระทรวง ที่รองรับการบริการและจัดสวัสดิการ ในส่วนของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติได้ระบุไว้ชัดเจนในหลายมาตราที่กำหนดให้คนพิการได้รับสิทธิในการ

ศึกษาและฟื้นฟูสมรรถภาพตั้งแต่แรกเกิดหรือแรกพบ ความพิการ มีการกำหนดโครงสร้างทางการส่งเสริมการศึกษาโดยมีสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ศูนย์การศึกษาพิเศษเขตการศึกษา และศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ และเมื่อปี พ.ศ. 2551 ได้ออกพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ การปรับปรุงพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ และเปลี่ยนชื่อเป็นพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 โดยได้เพิ่มเติมเนื้อหาสร้างความเชื่อมั่นให้คนพิการว่าจะได้รับโอกาสอย่างทั่วถึง สอดคล้องกับนโยบายรัฐสวัสดิการที่รัฐบาลดำเนินอยู่ในปัจจุบัน

การที่คนพิการได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างกว้างขวางสืบเนื่องจากการนำปรัชญาใหม่ทางการศึกษาในรูปแบบของการเรียนร่วมมาใช้ โดยที่นักเรียนพิการที่มีความพร้อมได้รับโอกาสในการเข้าเรียนในโรงเรียนทั่วไป ร่วมกับนักเรียนปกติ ซึ่งสัมพันธ์กับสภาพความเป็นจริงของการดำรงชีวิตในสังคมที่คนพิการอาศัยในครอบครัว ในชุมชนแห่งสังคมไทย โรงเรียนการศึกษาคนตาบอดขอนแก่น ซึ่งเป็นสถานศึกษาเอกชนการกุศล ในสังกัดของมูลนิธิธรรมิกชนเพื่อคนตาบอด ในประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้ดำเนินงานในฐานะสถานศึกษาสำหรับคนตาบอดแห่งแรกในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีนโยบายในการส่งเสริมการศึกษาในรูปแบบเรียนร่วม นับตั้งแต่การก่อตั้งครั้งแรกในปี พ.ศ. 2521 โดยเริ่มดำเนินการเรียนร่วมในโรงเรียนขอนแก่นคริสเตียนซึ่งเป็นโรงเรียนเอกชน จากนั้นได้ขยายสู่โรงเรียนรัฐระดับประถมศึกษาที่โรงเรียนสนามบิน และระดับมัธยมศึกษาที่โรงเรียนขอนแก่นวิทยายน ปัจจุบันในปี พ.ศ. 2553 มีโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ขอนแก่น เขต 25 และโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ที่รับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็นในความรับผิดชอบของโรงเรียนการศึกษาคนตาบอดขอนแก่น เข้าศึกษาร่วม จำนวนทั้งสิ้น 11 โรงเรียน ประกอบด้วย โรงเรียนคำไฮหัวทุ่งประชาบำรุง, โรงเรียนเทศบาลศรีฐาน, โรงเรียนเทศบาลสวนสนุก, โรงเรียน

เทศบาลวัดกลาง, โรงเรียนสนามบิน, โรงเรียนอนุบาลขอนแก่น, โรงเรียนขอนแก่นวิทยายน, โรงเรียนกัลยาณวัตร, โรงเรียนแก่นนครวิทยาลัย, โรงเรียนแก่นนครวิทยาลัย 2 และโรงเรียนนครขอนแก่น รวมนักเรียนในโครงการทั้งสิ้น 70 คน ถึงแม้ว่าโดยภาพรวมแล้วจะเห็นว่ามีการพัฒนาการที่ค่อนข้างดี แต่การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจาก “แบบบันทึกพฤติกรรมของนักเรียน ประจำภาคเรียนที่ 1/2553” ที่จัดทำโดยฝ่ายปกครองพบว่านักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็นที่เข้าเรียนร่วมมีพฤติกรรมในเชิงรุนแรง ก้าวร้าว ทั้งทางวาจาและการกระทำ ทั้งในกลุ่มของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็นเองและกับเพื่อนร่วมชั้น ดังรายละเอียดจากตารางข้างล่างนี้

จากสรุปสถิติพฤติกรรมนักเรียน โดยฝ่ายปกครอง โรงเรียนการศึกษาคนตาบอด ขอนแก่น ประจำภาคเรียนที่ 1/2553 พบว่า นักเรียนมีแนวโน้มใช้ความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นและขยายสู่กลุ่มอายุที่ต่ำลงในระดับประถมศึกษา สาเหตุอาจเนื่องมาจากปัญหาการปรับตัวเข้ากับสังคมและเพื่อนใหม่ ความไม่พร้อมทางวิชาการ บุคคลแวดล้อมขาดความเข้าใจ ทำให้นักเรียนเกิดความเครียดและแสดงออกในทางรุนแรงได้ และการที่นักเรียนที่บกพร่องทางการเห็นส่วนใหญ่มีอายุที่มากกว่าเพื่อนร่วมชั้นหลายปีทำให้ในบางครั้งมีปัญหาในการปรับตัวและถูกล้อเลียน ส่งผลให้มึนนักเรียนจำนวนหนึ่งจากหลายสถานศึกษาหนีเรียนจนหมดสิทธิ์ในการสอบ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญในการศึกษาสภาพปัญหาที่นำมาสู่ความขัดแย้งและความรุนแรงในกลุ่มนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็นที่ศึกษาในโครงการเรียนร่วมในสถานศึกษาทั้งระดับประถมและมัธยมศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาเป้าหมายดังกล่าว และเมื่อวิเคราะห์ทราบถึงปัญหาที่ชัดเจนแล้วจะได้นำมาสู่กระบวนการลดความรุนแรงนั้นโดยใช้วิธีการไกล่เกลี่ยคนกลาง เนื่องจากได้ศึกษาในรายละเอียดจากงานวิจัยหลายฉบับที่ได้นำวิธีการดังกล่าวมาใช้ในสถานศึกษาและประสบความสำเร็จมาแล้วด้วยดี การส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องความรุนแรงและการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างถูกวิธีจึงจึงน่าจะเป็นแนวทางที่สร้างสรรค์และยั่งยืน นอกจากจะเป็นการนำแนวคิด

ใหม่ที่ส่งเสริมบทบาทของนักเรียนในการแก้ไขปัญหาในสถานศึกษาแล้วยังเป็นการพัฒนาภาวะผู้นำให้เกิดขึ้นกับนักเรียนกลุ่มเป้าหมายอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็นในโรงเรียนที่จัดการศึกษาในรูปแบบเรียนร่วม ในเขต อ.เมือง จ.ขอนแก่น ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2553

2. เพื่อศึกษาแนวทางในการลดความรุนแรงของนักเรียนในสถานศึกษาที่ดำเนินโครงการนักเรียนตาบอดเรียนร่วมในเขต อ. เมือง จ. ขอนแก่น ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของโรงเรียนการศึกษาคนตาบอดขอนแก่น โดยใช้วิธีการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1. กรณีศึกษา ในการวิจัยครั้งนี้ คือ โรงเรียนในโครงการนักเรียนตาบอดเรียนร่วมในความรับผิดชอบของโรงเรียนการศึกษาคนตาบอดขอนแก่น ประกอบด้วยโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ขอนแก่น เขต 25 และโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่นที่รับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็น เข้าศึกษาร่วม จำนวนทั้งสิ้น 11 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนคำไฮหัวทุ่งประชาบำรุง, โรงเรียนเทศบาลศรีฐาน, โรงเรียนเทศบาลสวนสนุก, โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง, โรงเรียนสนามบิน, โรงเรียนอนุบาลขอนแก่น, โรงเรียนขอนแก่นวิทยายน, โรงเรียนกัลยาณวัตร, โรงเรียนแก่นนครวิทยาลัย, โรงเรียนแก่นนครวิทยาลัย 2 และโรงเรียนนครขอนแก่น รวมนักเรียนในโครงการทั้งสิ้น 70 คน

2. ตัวแปรที่ศึกษา คือ ลักษณะของการกระทำ ความรุนแรงตามวิธีการที่ใช้ในการแสดงออกถึงความรุนแรง 4 รูปแบบ (องค์การอนามัยโลก, 2545) ได้แก่

- 1) ความรุนแรงทางร่างกาย
- 2) ความรุนแรงทางเพศ
- 3) ความรุนแรงทางจิตใจ
- 4) ความรุนแรงที่ก่อให้เกิดความสูญเสีย

หรือการละเลยทอดทิ้ง

3. ระยะเวลาในการวิจัย ตุลาคม 2553 – มีนาคม 2554

นิยามศัพท์เฉพาะ

ความรุนแรง หมายถึง การกระทำใดๆ โดยมุ่งประสงค์ให้เกิดอันตราย ในลักษณะที่น่าจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ร่างกาย จิตใจหรือสุขภาพของบุคคล หรือ บังคับ หรือใช้อำนาจครอบงำผิดคลองธรรม ให้บุคคลต้องกระทำการ ไม่กระทำการ หรือยอมรับการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งโดยมิชอบ ที่เกิดขึ้นมี 4 ด้าน คือ ความรุนแรงทางร่างกาย ความรุนแรงทางเพศ ความรุนแรงทางจิตใจ ความรุนแรงที่ก่อให้เกิดความสูญเสียหรือการละเลยทอดทิ้ง

1. ความรุนแรงทางร่างกาย หมายถึง การกระทำต่อผู้อื่นทำให้ได้รับบาดเจ็บ โดยกระทำความรุนแรงในรูปแบบการเขียน ตี ตะ หรือวิธีอื่น ซึ่งเกิดจากการตั้งใจทำไม่ใช่อุบัติเหตุ

2. ความรุนแรงทางเพศ หมายถึง การกระทำกิจกรรมทางเพศในลักษณะจำต้อง ลูบคลำร่างกาย ให้ดูสื่อลามก บังคับให้ร่วมเพศ โดยที่ผู้ถูกกระทำไม่สามารถให้ความยินยอมพร้อมใจ หรือไม่มีวุฒิภาวะเพียงพอที่จะเข้าใจการกระทำเหล่านี้

3. ความรุนแรงทางจิตใจ หมายถึง การกระทำที่ทำให้ได้รับความอับอาย รู้สึกกลัว ไร้ค่า ไม่มีความหมาย กล่าวโทษ ลงโทษรุนแรงเกินกว่าวัย ควบคุมบังคับให้กระทำการ ไม่กระทำการหรือยอมรับการกระทำโดยมิชอบ

4. ความรุนแรงที่ก่อให้เกิดความสูญเสียหรือการละเลยทอดทิ้ง หมายถึง การไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่ในเรื่องอาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย และสุขอนามัย มีผลทำให้ได้รับอันตรายหรือเสี่ยงอันตรายต่อร่างกาย และจิตใจ รวมถึงการเจริญเติบโตและพัฒนาการ

แนวทางการลดความรุนแรง หมายถึง รูปแบบที่

สังเคราะห์ขึ้นจากการศึกษาเอกสาร และการศึกษาดูงาน ประยุกต์เข้ากับบริบทของสถานศึกษา ประกอบด้วย 8 ขั้นตอน ดังนี้

1. การสำรวจสภาพความรุนแรงในโรงเรียน การศึกษาคนตาบอด ขอนแก่น และสถานศึกษาที่จัดการศึกษาเรียนร่วม หมายถึง

2. การคัดเลือกตัวแทนนักเรียน หมายถึง การคัดเลือกนักเรียนที่มีความรู้ความสามารถ เสียสละ เป็นผู้มีจิตอาสา เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

3. การฝึกอบรมให้ความรู้พื้นฐาน หมายถึง จัดอบรมให้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับเรื่อง ความขัดแย้ง ความรุนแรง การสร้างความสมานฉันท์ และการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง

4. การฝึกทักษะการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง หมายถึง การจัดอบรมการฝึกทักษะการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง จากสถานการณ์จำลอง โดยแสดงบทบาทสมมติ ในการเป็นผู้เจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางตามสถานการณ์ที่ได้รับ

5. การศึกษาดูงานการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง หมายถึง การจัดให้มีการศึกษาดูงานการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง ในส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรง และการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

6. การฝึกปฏิบัติจากสถานการณ์จริงในสถานศึกษา หมายถึง การฝึกปฏิบัติการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางจากเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้นในสถานศึกษา

7. การประเมินพัฒนาการของการลดความรุนแรง หมายถึง การสัมภาษณ์เชิงลึก (focus group) เพื่อให้ทราบถึงความแตกต่างที่เกิดขึ้นสืบเนื่องกับการลดความรุนแรงโดยใช้วิธีการไกล่เกลี่ยคนกลาง

8. การสรุปผล หมายถึง การร่วมกันสรุปผลการนำแนวทางการลดความรุนแรงของนักเรียน โดยใช้วิธีการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางมาใช้ในสถานศึกษา ด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม

การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง หมายถึง การเข้าไปมีบทบาทในการเจรจาหรือในความขัดแย้งของบุคคลที่สาม ซึ่งเป็นที่ยอมรับที่ช่วยให้คู่กรณีหาทางออกเพื่อนำไปสู่ข้อตกลงในประเด็นความขัดแย้งร่วมกันโดยสมัครใจ

สถานศึกษา หมายถึง โรงเรียนที่จัดการศึกษาในรูปแบบเรียนร่วมให้แก่นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็นในเขต อ.เมือง จ.ขอนแก่น ประกอบด้วยโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 จำนวน 3 โรงเรียน โรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำนวน 3 โรงเรียน และโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น เขต 25 อีกจำนวน 5 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนสนามบิน, โรงเรียนอนุบาลขอนแก่น, โรงเรียนคำไฮหัวทุ่งประชาบารุง, โรงเรียนเทศบาลสวนสนุก, โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง, โรงเรียนเทศบาลบ้านศรีฐาน, โรงเรียนขอนแก่นวิทยายน, โรงเรียนกัลยาณวัตร, โรงเรียนแก่นนครวิทยาลัย, โรงเรียนแก่นนครวิทยาลัย 2 และโรงเรียนนครขอนแก่น

ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้อำนวยการหรือรองผู้อำนวยการสถานศึกษา โรงเรียนที่ดำเนินโครงการนักเรียนตาบอดเรียนร่วมในเขต อ.เมือง จ.ขอนแก่น และผู้อำนวยการโรงเรียนการศึกษาคนตาบอด ขอนแก่น ปีการศึกษา 2553

ครู หมายถึง ครูฝ่ายแนะแนว ครูฝ่ายปกครอง ตลอดจนครูสอนเสริมวิชาการซึ่งปฏิบัติงานในโรงเรียนที่จัดการศึกษาให้แก่เด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็นในเขต อ.เมือง จ.ขอนแก่น ปีการศึกษา 2553 รวมจำนวน 12 โรงเรียน

นักเรียน หมายถึง นักเรียนระดับประถมศึกษา และนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่ศึกษาในโรงเรียนที่จัดการศึกษาระบบเรียนร่วมสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็นในเขต อ.เมือง จ.ขอนแก่น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบกรณีศึกษา (Case Study) ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้ศึกษามุ่งศึกษาสภาพปัญหาและนำแนวทางการลดความรุนแรงด้วยวิธีการไกล่เกลี่ยคนกลางมาใช้กับกลุ่มนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็นซึ่งกำลังศึกษาในโรงเรียนที่จัดการศึกษาในรูปแบบเรียนร่วมในเขต อ. เมือง จ. ขอนแก่น จำนวน 11 โรงเรียน

กลุ่มเป้าหมายที่ศึกษาในครั้งนี้มีทั้งสิ้น 56 คน ประกอบด้วย

1. ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 12 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง จากผู้อำนวยการหรือรองผู้อำนวยการสถานศึกษา โรงเรียนที่ดำเนินโครงการนักเรียนตาบอดเรียนร่วมในเขต อ.เมือง จ.ขอนแก่น และโรงเรียนการศึกษาคนตาบอด ขอนแก่น

2. ครูจำนวน 24 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง จากครูหัวหน้างานอาจารย์ที่ปรึกษาหรือครูแนะแนวหรือครูฝ่ายปกครองโรงเรียนเรียนร่วมแห่งละ 1 คน และครูหัวหน้างานเรียนร่วมหรือครูสอนเสริมวิชาการนักเรียนตาบอดเรียนร่วมประจำแต่ละโรงเรียนอีกโรงเรียนละ 1 คน

3. นักเรียน จำนวน 20 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง จากตัวแทนนักเรียน ที่ได้รับคัดเลือกเป็นคณะกรรมการนักเรียน โรงเรียนการศึกษาคนตาบอดขอนแก่น ประจำปีการศึกษา 2553

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสอบถาม แบบวิเคราะห์เอกสาร แบบสังเกต แบบทดสอบ แบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยสภาพปัญหา แนวทางในการลดความรุนแรงและแนวทางการดำเนินการลดความรุนแรงของนักเรียนในสถานศึกษาที่จัดการศึกษาในรูปแบบเรียนร่วมในเขต อ.เมือง จ.ขอนแก่น โดยใช้วิธีการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง ตามลักษณะของการกระทำความรุนแรงตามวิธีการที่ใช้ในการแสดงออกถึงความรุนแรง 4 รูปแบบ (องค์การอนามัยโลก, 2545) ได้แก่

1) ความรุนแรงทางร่างกาย 2) ความรุนแรงทางเพศ 3) ความรุนแรงทางจิตใจ และ 4) ความรุนแรงที่ก่อให้เกิดความสูญเสียหรือการละเลยทอดทิ้ง ตามลำดับดังนี้

1. สภาพปัญหาและแนวทางในการลดความรุนแรงของนักเรียนในสถานศึกษาที่จัดการศึกษาในรูปแบบเรียนร่วมในเขต อ. เมือง จ. ขอนแก่น

1) ผลจากการสำรวจ

จากแบบสำรวจที่ส่งไปยังบุคคลกลุ่ม

เป้าหมาย จำนวน 12 โรงเรียน (รวมโรงเรียนการศึกษาคนตาบอด ขอนแก่น) โรงเรียนละ 3 คน ประกอบด้วย ผู้บริหาร 1 คน และครู 2 คน ในแต่ละโรงเรียน รวมจำนวนทั้งสิ้น 36 คน แต่แบบสำรวจได้รับการตอบกลับมาจำนวน 34 ชุด คิดเป็นร้อยละ 94.44 ซึ่งมีรายละเอียดความคิดเห็นที่สรุปได้ถึงสภาพความรุนแรง ดังนี้

ความคิดเห็นของคณะผู้บริหารและครู เกี่ยวเนื่องกับความรุนแรงที่เกิดขึ้นในโรงเรียนโครงการนักเรียนตาบอดเรียนร่วมในโรงเรียนปกติเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยเมื่อวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยพบว่ามีความระหว่าง 1.1 – 2.2 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความคิดเห็นต่อความรุนแรงทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย ความรุนแรงทางร่างกาย ความรุนแรงทางเพศ ความรุนแรงทางจิตใจ และความรุนแรงที่ก่อให้เกิดความสูญเสีย เนื่องจากการละเลยหรือทอดทิ้ง มีในระดับค่อนข้างน้อยถึงน้อยที่สุด และการที่ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ไม่มีค่าต่างกันมาก โดยที่ส่วนใหญ่มีความระหว่าง 0.6 – 0.9 มีเพียง 3 ข้อที่มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานต่ำกว่าหรือสูงกว่าค่าดังกล่าวเพียงเล็กน้อย แสดงให้เห็นว่าความคิดเห็นของคณะผู้บริหารและครูส่วนใหญ่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ที่แตกต่างกันบ้างในเรื่องเกี่ยวกับข้อมูลการขาดเรียน และเรื่องเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในห้องเรียน ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามในแต่ละโรงเรียนมีประสบการณ์ที่แตกต่างกัน

2) การสำรวจสภาพปัญหาความรุนแรง ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (indepth interview)

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกนักเรียนรายบุคคลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ประกอบด้วยประเด็นหลักในเรื่องการถูกระทำความรุนแรง 4 ด้าน และคำถามในประเด็นอื่นๆ ซึ่งเป็นคำถามทั่วไปที่อาจเป็นประโยชน์ต่อทางโรงเรียนในเรื่องอื่น ๆ พบว่า มีความรุนแรงเกิดขึ้นต่อเด็กทั้ง 4 ด้านอยู่ในระดับน้อยถึงน้อยที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับข้อสรุปที่ได้จากแบบสอบถามดังที่ได้อธิบายข้างต้นโดยความรุนแรงทางร่างกายมักเกิดขึ้นกับนักเรียนระดับประถมศึกษา เช่นการกลั่นแกล้ง ทำให้ร่างกายความรุนแรงทางเพศแทบจะไม่เกิดขึ้นในระดับชั้นใดเลย มีเพียงนักเรียนคนเดียวที่ถูกละเมิดด้วยวาจาในเชิงขบถร่วมเพศ ซึ่งอาจเป็นความคึกคะนองของเด็กวัยประถม

ที่ไม่น่าจะมีเจตนาละเมิดจริง

สำหรับความรุนแรงทางจิตใจนั้นมีข้อมูลเกิดกับนักเรียนแทบทุกคน ทั้งนี้ เนื่องจากการที่นักเรียนเข้าเรียนในโครงการเรียนร่วมที่ตนเองมีความแตกต่างซึ่งเป็นข้อจำกัดในการเรียนรู้และทำกิจกรรม เมื่อมีการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลแวดล้อมก็อาจกระทบจิตใจให้เครียดหรือเศร้าหมองได้ เนื่องจากบุคลากรที่โรงเรียนและนักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติตนต่อคนพิการแตกต่างกัน

ส่วนประเด็น ความรุนแรงที่ก่อให้เกิดความสูญเสีย ละเลยหรือทอดทิ้งนั้นพบน้อยมากเนื่องจากนักเรียนอยู่ในความรับผิดชอบของโรงเรียนการศึกษาคนตาบอด ขอนแก่น ซึ่งจัดให้มีการดูแลช่วยเหลือเป็นพิเศษที่สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของนักเรียนแต่ละบุคคล นอกเหนือจากปัจจัย 4 โรงเรียนฯ และมูลนิธิธรรมิกชนฯ ยังได้ให้บริการทางการศึกษา เช่นอุปกรณ์การเรียน หนังสือแบบเรียนอักษรเบรลล์และตัวขยาย หนังสือเสียง และเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก แต่อย่างไรก็ตามนักเรียนยังต้องการให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องปฏิบัติตามกฎหมาย อาทิ การที่กระทรวงศึกษาธิการจัดให้บริการสื่อการเรียนแก่นักเรียนให้ทั่วถึงตามที่ระบุในกฎกระทรวงฯ ตลอดจนควรมีการปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้ทุกคนในสังคมสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกัน เกิดความสะดวกและปลอดภัย

3) ผลการสังเกตการเข้าร่วมกิจกรรมอบรมของกลุ่ม “มิตรแท้จิตอาสา”

ผู้วิจัยได้ทำการสังเกตพฤติกรรม การแสดงออก และการมีส่วนร่วม ตามช่วงเวลาของการอบรม โดยในช่วงที่ 1 ผู้เข้ารับการอบรมมีความสนใจและตั้งใจในการอบรมเป็นอย่างดี สังเกตจากการไม่ส่งเสียงดัง การไม่พูดคุยหยอกล้อกันและไม่ลุกหรือเดินไปมา รวมทั้งมีปฏิสัมพันธ์กับวิทยากรเมื่อถามคำถามด้วยความกระตือรือร้นทุกครั้ง เพราะการจัดกิจกรรมมีกิจกรรมที่น่าสนใจให้นักเรียนได้ร่วมแสดงออก ในช่วงที่ 2 ผู้เข้ารับการอบรมมีความสนใจและตั้งใจฟังเป็นอย่างดีเช่นเดิม เนื่องจากเป็นหัวข้อที่เป็นที่น่าสนใจของเด็กและเยาวชน มีการซักถามและแสดงความคิดเห็นอย่าง

ต่อเนื่อง ในช่วงที่ 3 ก็เป็นอีกช่วงหนึ่งที่ผู้เข้ารับการอบรม ได้รับความรู้และประสบการณ์ตรงจากมุมมองของตำรวจ มากประสบการณ์ ข้อคิดและคำคมมากมายสร้างความ ประทับใจและล้วนเป็นสิ่งที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ ได้จริง นำชีวิตห่างไกลจากความขัดแย้งและประสบ ความสำเร็จ และในช่วงที่ 4 นักเรียนมีความสนุกสนาน ในการจัดกิจกรรมดังกล่าว ทุกคนให้ความร่วมมือในการ ปฏิบัติกิจกรรมกลุ่ม กล้าแสดงออก แสดงความคิดเห็น ต่อกลุ่ม นำเสนอผลงานกลุ่มได้เป็นอย่างดี และมีการจด บันทึกรวบรวมองค์ความรู้ของตนเองเพื่อนำไปใช้ในสถาน ศึกษา

4) ผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์

นักเรียนกลุ่ม “มิตรแท้จิตอาสา” ได้รับความรู้ด้านการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง มีความมั่นใจที่จะ ปฏิบัติการเจรจาไกล่เกลี่ย เห็นความสำคัญ และมีเจตคติ ที่ดี

จากสถิติข้อมูลการกระทำความรุนแรง เมื่อเปรียบเทียบการกระทำความรุนแรงระหว่างนักเรียน ที่มีความบกพร่องทางการเห็นในโรงเรียนการศึกษาคน ตาบอด ขอนแก่น เอง รวมทั้งความรุนแรงที่เกิดขึ้นใน โรงเรียนโครงการนักเรียนตาบอดเรียนร่วมซึ่งได้จาก การสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่ามีแนวโน้มลดลงในทุกหัวข้อ ซึ่งอาจเนื่องจากปัจจัยหลายประการ เช่น การที่กลุ่มงาน หอพักและฝ่ายปกครองมีการปรับปรุงและพัฒนาระบบ ให้บุคลากรสามารถดูแลให้ความช่วยเหลือนักเรียนใน ความรับผิดชอบได้ใกล้ชิดมากขึ้น การส่งเสริมด้าน คุณธรรมจริยธรรมด้วยการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ และพานักเรียนไปทำกิจกรรมที่วัดในช่วงวันสำคัญทาง ศาสนา อาจส่งผลให้การทะเลาะเบาะแว้งระหว่างนักเรียน หรือการใช้วาจาที่ไม่สุภาพต่อบุคลากรและระหว่างนักเรียน ด้วยกันเองลดน้อยลง ส่วนการขาดเรียนและการทำร้าย ร่างกายตนเองลดน้อยลงเนื่องจากนักเรียนที่มีปัญหาได้ ตัดสินใจออกจากโรงเรียนไปฝึกอาชีพนวดแผนไทย ณ ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำหรับกรณีอื่น ๆ นั้น กลุ่ม “มิตรแท้จิตอาสา” ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าเป็นเพียง ประเด็นความขัดแย้งระดับต่ำ และการฝ่าฝืนระเบียบ

ไม่จำเป็นต้องทำการไกล่เกลี่ยคนกลาง จึงได้ดำเนินการ ทำความเข้าใจ และสร้างความตระหนักให้นักเรียนทุกคน เคารพระเบียบร่วมกับครูหอพัก

2. แนวทางการลดความรุนแรง

1) แนวทางการลดความรุนแรงทาง ร่างกาย ควรดำเนินการเป็นเครือข่ายโดยให้ทุกส่วนเข้ามา มีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ไข โดยครู พ่อแม่ผู้ปกครอง จะต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ไม่ใช้ความรุนแรง เพราะเด็ก บางคนได้รับความรุนแรงมาจากครอบครัวมาโรงเรียน มักใช้ความรุนแรงต่อเพื่อน ขอบขกต่อยกับเพื่อนและ มีอารมณ์โกรธง่าย ในส่วนของโรงเรียนต้องดำเนินการตาม แนวทางระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีครูที่ปรึกษาเป็น หัวใจสำคัญของการพัฒนาและแก้ไขปัญหาและครูผู้สอน จะต้องคอยดูแลนักเรียนในการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนอย่างระมัดระวัง และควรจัดโครงการอบรม คุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนเพื่อให้นักเรียนมีความ ตระหนักถึงสิ่งที่ควรปฏิบัติและไม่ควรปฏิบัติ จัดกิจกรรม พัฒนาผู้เรียน ให้ความสำคัญของการลดความรุนแรง รวมทั้งการส่งเสริมให้นักเรียนมีจิตสาธารณะ ให้ความช่วยเหลือนักเรียนที่บกพร่องทางการเห็นและมีปฏิสัมพันธ์อย่างเหมาะสม

2) การลดความรุนแรงทางเพศ ควรให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้ปกครอง และชุมชน ร่วมมือกันในการให้ความรู้และสร้างความตระหนักให้นักเรียนมีคุณธรรม รู้จักรักในศักดิ์ศรี ของตนเอง รู้จักการวางตัวให้เหมาะสมกับกาลเทศะ ไม่ปล่อยเนื้อปล่อยตัวตามสังคมนิยม รู้จักเคารพ ในสิทธิของผู้อื่น และจะต้องพยายามสกัดกั้นสื่อลามก ต่าง ๆ โดยควรแนะนำให้นักเรียนรู้จักการป้องกันตัว เองให้ห่างไกลจากสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ทั้งหลาย และจัดทำหลักสูตรโดยสอดแทรกความรู้เรื่องเพศศึกษาและ คุณธรรมควบคู่กันไป

3) การลดความรุนแรงทางจิตใจ ควรมีการดูแลนักเรียนด้านจิตใจ โดยพ่อแม่ผู้ปกครอง ครู ตลอดจนบุคลากรที่มีหน้าที่รับผิดชอบหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับ กระบวนการดูแลและให้ความรู้แก่นักเรียนที่มีความ บกพร่องทางการเห็นล้วนมีบทบาทสำคัญใน

การดูแลนักเรียน ให้ความรัก ความเข้าใจ และให้ความอบอุ่นแก่นักเรียน ไม่ควรปล่อยปะละเลยนักเรียน เมื่อเห็นนักเรียนมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมหรือมีปัญหา ควรให้คำแนะนำ อธิบาย รวมถึงปลอบโยนนักเรียน ตามถึงสาเหตุที่นำมาสู่การประพฤติตนอันไม่เหมาะสม และร่วมกันสังเกตพร้อมทั้งให้ความรู้เพื่อนนักเรียนในโรงเรียนโครงการเรียนร่วมให้มีความเข้าใจคนพิการ มีจิตสำนึกที่ดี ใช้คำพูดตลอดจนการวางตัวที่เหมาะสม ไม่ละเมิดผู้อื่น รวมทั้งผู้เกี่ยวข้องควรประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่กันนักเรียนอีกด้วย

4) การลดความรุนแรงที่ก่อให้เกิดความสูญเสียหรือการละเลยทอดทิ้ง ควรให้ความรู้แก่ผู้ปกครองในเรื่องสิทธิของคนที่พิการตามกฎหมาย สามารถส่งเสริมและพิทักษ์สิทธิของบุตรได้อย่างเหมาะสม ให้ความร่วมมือในการฝึกทักษะที่จำเป็นแก่บุตรควบคู่กับการฟื้นฟูสมรรถภาพให้บุตรเกิดความพร้อม มีพัฒนาการตามวัย ได้รับการส่งต่อเพื่อการพัฒนากับหน่วยงานต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรอย่างถูกต้องตามวัยจนกว่าเขาจะมีพฤติกรรมที่ดีและมีบุคลิกลักษณะที่ดีเป็นของตัวเอง เพื่อให้เขาเป็นเด็กดี เป็นคนดีของสังคม สำหรับครูควรจะเป็นที่ปรึกษาให้กับนักเรียนในกรณีที่มีนักเรียนมีปัญหา เข้ารับการอบรมให้มีทักษะเฉพาะทางที่สามารถให้ความช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ส่งเสริมให้นักเรียนได้รับการบริการทางการศึกษามีอุปกรณ์เทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก ตลอดจนสื่อการเรียนที่เพียงพอ และในส่วนของสถานศึกษาควรคำนึงถึงการจัดหลักสูตรที่มีความยืดหยุ่น ส่งเสริมการพัฒนานักเรียนทุกกลุ่ม ให้นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็นมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น รวมทั้งการจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนให้ปราศจากอุปสรรคในการเดินทาง นักเรียนทุกคนได้รับความสะดวกและปลอดภัย

3. แนวทางการลดความรุนแรงของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็นในโครงการเรียนร่วม โดยใช้วิธีการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง มีขั้นตอนในการดำเนินงานประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้

1) ขั้นเตรียมความพร้อม ผู้วิจัยได้ประสานความร่วมมือกับทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้ประสานงานโครงการเรียนร่วมฯ ครูสอนเสริมวิชาการ หัวหน้าฝ่ายปกครอง ครูหอพักและคณะกรรมการนักเรียน ในการวางแผนดำเนินการร่วมกัน ซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากทุกฝ่าย จากนั้นดำเนินการพิจารณาคัดเลือกตัวแทนนักเรียน “กลุ่มมิตรแท้จิตอาสา” จำนวน 20 คน เป็นผู้ที่มีความประพฤติเรียบร้อย มีความรับผิดชอบ เสียสละ มีวุฒิภาวะของการเป็นผู้นำและที่สำคัญเป็นผู้ที่มีจิตบริการ ซึ่งมีคุณสมบัติครบถ้วนเหมาะสมกับการเป็นกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินการครั้งนี้และพร้อมที่จะทุ่มเทแรงกายแรงใจให้กับการดำเนินงาน

2) ขั้นฝึกอบรมให้ความรู้ ผู้วิจัยได้อบรมเพื่อให้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับเรื่อง ความขัดแย้ง ความรุนแรง การสร้างความสมานฉันท์ และการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง ให้กับผู้บริหารสถานศึกษา ครู และนักเรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 2 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 โครงการมิตรแท้จิตอาสาสู่ความรักและเข้าใจในโรงเรียน ณ โรงเรียนการศึกษาคนตาบอด ขอนแก่น ให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการสร้างความตระหนักในเรื่องสิทธิเด็ก การลดความรุนแรงและกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง และครั้งที่ 2 โครงการมิตรแท้จิตอาสาสู่ความรักและเข้าใจในโรงเรียน ณ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ร่วมกับนักเรียนจากโรงเรียนเครือข่ายแกนนำด้านการลดความรุนแรง อีก 3 แห่ง

3) ขั้นศึกษาดูงานการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง ได้นำนักเรียนเข้าร่วมดูการพิจารณาไกล่เกลี่ยคนกลางในสถานการณ์จริง ทำให้นักเรียนตระหนักว่าผู้ปฏิบัติหน้าที่เป็นคนกลางในการเจรจาไกล่เกลี่ยต้องมีความรอบรู้ มีไหวพริบ และจิตวิทยา รวมทั้งวาทะศิลป์ในการเจรจาไกล่เกลี่ยมีทั้งสำเร็จและไม่สำเร็จ

4) ขั้นการฝึกปฏิบัติจริงในสถานศึกษา การพิจารณาการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง ในช่วงแรกครูควรคอยดูแลและสังเกตการณ์จนจบกระบวนการอย่างใกล้ชิดและเอาใจใส่เพื่อให้นักเรียนสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้อง ทำให้สรุปเทคนิควิธีในการลด

ความรุนแรงโดยการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง ได้ดังนี้

- 1) เมื่อมีเรื่องราวการใช้ความรุนแรงในโรงเรียนเกิดขึ้นคู่กรณีจะถูกนำมาบันทึกในสมุดบันทึกว่าวันนี้ได้มีเรื่องทะเลาะวิวาทกันให้ผู้ที่ใช้ความรุนแรงลงลายมือชื่อยอมรับทราบทั้งสองฝ่ายในสิ่งที่ได้กระทำ 2) เจรจาทันทีหลังเกิดเหตุทะเลาะวิวาท หากไม่สามารถเจรจาทันทีได้ให้นัดคู่กรณีมาเจรจาไกล่เกลี่ยกันในอีก 1-2 วันทำการ 3) ในการเจรจาไกล่เกลี่ย ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นคนกลางจะต้องให้คู่กรณีเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง โดยให้คนที่ใจเย็นกว่าเล่าก่อน จากนั้นให้โอกาสอีกฝ่ายแย้งในจุดที่ไม่จริงทำสลับกันไป จนได้เหตุการณ์ที่ทั้งสองยอมรับ แล้วจึงพิจารณาหาข้อต่อรอง หรือข้อยุติ 4) ถ้าไม่สามารถหาเหตุการณ์ที่ทั้งสองฝ่ายยอมรับได้ จะต้องนัดเจรจาไกล่เกลี่ยในคราวหลัง และทีมเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางทำหน้าที่สืบเสาะหาความจริงพร้อมพยานหลักฐานเพิ่มเติมให้ได้ และประชุมพิจารณาร่วมกันให้แล้วเสร็จก่อนถึงเวลานัดหมาย 5) ดำเนินการตามขั้นตอนการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง 6) เมื่อพิจารณาไกล่เกลี่ยเรียบร้อยแล้วให้คู่กรณีที่เป็นผู้กระทำผิด พิจารณาลงโทษตัวเองที่ได้ทำเรื่องผิดพลาดว่าจะทำอะไรเพื่อเป็นการบำเพ็ญประโยชน์ให้กับโรงเรียน โดยผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องดูความเหมาะสมกับความผิดและความสามารถในการทำงาน 7) ทีมเจรจาไกล่เกลี่ยทำหน้าที่ควบคุมความประพฤติจนกว่าจะทำงานเสร็จ พร้อมทั้งทำสัญญาพฤติกรรมเป็นลายลักษณ์อักษรจึงถือว่าสิ้นสุดการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง

5) ขั้นตอนสรุปและประเมินผล ปัญหาความรุนแรงของนักเรียน แต่ในปัจจุบันปัญหาดังกล่าวเริ่มลดลง เนื่องจากสถานศึกษาได้เห็นความสำคัญและได้หามาตรการในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยใช้รูปแบบการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางมาใช้ในการแก้ปัญหาและลดความรุนแรงของนักเรียนในสถานศึกษา

อภิปรายผล

1. ผู้วิจัยอภิปรายตามลักษณะของการกระทำ ความรุนแรงตามวิธีการที่ใช้ในการแสดงออกถึงความรุนแรงทางร่างกาย จากผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็นในโครงการเรียนร่วมถูกกลั่นแกล้ง

เช่น การการย่ำของ ตบหัว/ตบหลัง หรือสะกิดแล้ววิ่งหนี ก่อให้เกิดความรำคาญ ฯลฯ โดยความรุนแรงทางร่างกายมักเกิดขึ้นกับนักเรียนระดับประถมศึกษา

2. ความรุนแรงทางเพศ จากผลการวิจัยพบว่า มีการละเมิดทางเพศกับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็นในโครงการเรียนร่วมในระดับที่น้อยมากและพบเพียงการละเมิดด้วยวาจาจากนักเรียนหญิงเท่านั้น และข้อค้นพบที่น่าสนใจก็คือพบด้วยว่ามีการละเมิดด้วยการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุผลของความพิการ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของศรีเวียง ไพโรจน์กุล และนภา หลิมธรัตน์ (2544) พบว่า ร้อยละ 75 ของเด็กที่ตกเป็นเหยื่อของการถูกล่วงละเมิดเป็นเด็กหญิงและมักถูกล่วงละเมิดโดยบุคคลในครอบครัวหรือบุคคลที่เด็กรู้จัก อุปสรรคการณ์ในเด็กชายพบน้อยกว่า เชื่อว่าเกิดจากการที่เด็กไม่ยอมเปิดเผยจากความกลัวที่จะให้ผู้อื่นล่วงรู้ว่ามีเพศสัมพันธ์กับชาย ซึ่งทำให้เข้าใจว่ามีแนวโน้มของการเป็นรักร่วมเพศหรือกรณีที่ถูกล่วงละเมิดโดยผู้หญิงทำให้มีความรู้สึกลัวอ่อนแอเสียความเป็นชาย รวมทั้งการตรวจร่างกายเพื่อหาหลักฐานที่อาจพบความผิดปกติจากการถูกล่วงละเมิดทางเพศในเด็กชายพบได้น้อยกว่าในเด็กหญิง และมีปัจจัยที่เสี่ยงในเด็กที่มีโอกาสตกเป็นเหยื่อของการถูกล่วงละเมิดทางเพศ ได้แก่ เด็กเล็กที่ยังไม่สามารถพูดจาหรือสื่อสารได้ เด็กที่มีพัฒนาการล่าช้าหรือบกพร่อง เด็กที่มีโรคเรื้อรังหรือมีความพิการทางร่างกาย และเด็กที่อยู่กับบิดาโดยไม่มีมารดาหรือผู้ปกครองอื่นคอยคุ้มกัน

3. ความรุนแรงทางจิตใจ จากผลการวิจัยพบว่า แทบทุกคนได้รับผลกระทบจากความรุนแรงทางจิตใจระหว่างการเรียนในโครงการเรียนร่วม ทั้งนี้เนื่องจากการที่นักเรียนมีความบกพร่องทางการเห็น ซึ่งเป็นข้อจำกัดในการเรียนรู้และทำกิจกรรม เมื่อมีการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลแวดล้อมก็อาจกระทบจิตใจให้เครียดหรือเศร้าหมองได้ ประกอบกับการที่บุคลากรที่โรงเรียนและนักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติตนต่อคนพิการค่อนข้างจำกัด ทำให้นักเรียนไม่ได้รับการยอมรับหรือได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เหมาะสม ทำให้ได้รับความอับอาย รู้สึกด้อยค่า และลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ สอดคล้องกับทัศนะของ อุมาพร ตรังคสมบัติ (2549) ซึ่งกล่าวถึง

กลยุทธ์ระดับโรงเรียนในการดูแลสุขภาพจิตในโรงเรียน คือ มีการบริการทางสุขภาพจิตควรจัดเป็นส่วนหนึ่งของการดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐานในโรงเรียน ทั้งนี้เพื่อให้ นักเรียนสามารถเข้าถึงบริการมากขึ้น และการมีบริการ ดังกล่าวจะช่วยให้ตรวจค้นหาปัญหาได้รวดเร็วและให้ การรักษาได้ทันทั่วทั้งที่ ซึ่งจะช่วยให้เด็กมีภาวะสุขภาพจิตที่ดี บริการด้านสุขภาพจิตในโรงเรียนควรเป็นการทำงานแบบ สหวิชาชีพ ครู ผู้ปกครองและผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางมีส่วนร่วม ในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

4. ความรุนแรงที่ก่อให้เกิดความสูญเสียหรือ การละเลยทอดทิ้ง จากผลการวิจัย พบว่า เกิดน้อยมาก เนื่องจากนักเรียนอยู่ในความรับผิดชอบของโรงเรียน การศึกษาค้นดาบอด ขอนแก่น ซึ่งจัดให้มีการดูแลช่วยเหลือเป็นพิเศษที่สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของ นักเรียนแต่ละบุคคล แต่อย่างไรก็ตามนักเรียนยังต้องการ ให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องปฏิบัติตามกฎหมาย อาทิ กระทรวง ศึกษาธิการควรจัดให้บริการสื่อการเรียนแก่นักเรียนให้ เหมาะสมและเพียงพอตามที่ระบุในกฎกระทรวงฯ ตลอดจนควรมีการปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้ทุกคนใน สังคมสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกัน เกิดความสะดวกและ ปลอดภัย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1) นักเรียนถูกกระทำ ความรุนแรงทางด้าน ร่างกาย ทางเพศ และทางจิตใจถึงแม้จะอยู่ในระดับที่ ค่อนข้างน้อยก็ตาม ดังนั้น ควรดำเนินการเป็นเครือข่าย โดยให้ทุกส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ไข โดยครู พ่อแม่ผู้ปกครองจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ไม่ใช้ ความรุนแรงกับนักเรียน

2) สาเหตุที่นักเรียนถูกทำร้ายจิตใจ เนื่องมา จากการใช้คำหยาบ การพูดเสียดสี ล้อเลียน จนก่อให้เกิด ความเครียด เป็นอุปสรรคต่อการปรับตัวของนักเรียนที่มี ความบกพร่องทางการเห็น ดังนั้น ครูควรดูแลนักเรียน อย่างใกล้ชิดแม้ว่าจะไม่อยู่ในเวลาเรียน และครูควรที่จะ เอาใจใส่ต่อนักเรียนที่มีความรุนแรง ให้คำแนะนำทันทีเมื่อ เห็นนักเรียนทำพฤติกรรมทำร้ายจิตใจ

3) จากข้อค้นพบทางการวิจัย พบว่า นักเรียนถูกละเลยทอดทิ้ง เช่น การไม่ได้รับบริการ อุปกรณ์ สื่อ หนังสือแบบเรียนอักษรเบรลล์หรือสื่อเสียง การไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมในโรงเรียน ตลอดจนสภาพ แวดล้อมภายในโรงเรียนไม่เอื้อต่อการเดินทางที่ปลอดภัย ดังนั้น ครูและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรศึกษา ทำความเข้าใจ รวมทั้งให้ความช่วยเหลืออย่างถูกวิธี

4) แนวทางในการลดความรุนแรง คือ ครูสอนเสริมวิชาการ และครูผู้สอน มีความรู้และตระหนัก ในการลดความรุนแรงของนักเรียนในโรงเรียน สามารถ นำวิธีการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางไปใช้ไกล่เกลี่ยเมื่อมี กรณีพิพาทเกิดขึ้นในชั้นเรียนได้

5) แนวทางในการลดความรุนแรงทาง ด้านร่างกาย ครูสอนเสริมวิชาการ และครูฝ่ายปกครอง ควรมีการกำกับติดตามนักเรียนที่มีประวัติในการกระทำ ความรุนแรงทางด้านร่างกายและมีการปรับเปลี่ยน พฤติกรรมอยู่อย่างสม่ำเสมอ เพื่อไม่ให้นักเรียนทำร้าย ร่างกายผู้อื่นอีก

6) มีการติดตามและประเมินการใช้นโยบาย การป้องกันการกระทำทารุณกรรมที่มูลนิธิธรรมิกชน ประกาศใช้ สร้างความตระหนักแก่บุคลากร รวมทั้งให้ ความรู้แก่นักเรียนเพื่อให้มีการปฏิบัติที่สอดคล้องกัน

7) ควรนำแนวทางในการลดความรุนแรง ของนักเรียนในสถานศึกษา โดยใช้วิธีการเจรจาไกล่เกลี่ย คนกลาง ขยายผลสู่สถานศึกษาในสังกัดมูลนิธิธรรมิกชน เพื่อคนตาบอด ในประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์แห่ง อื่น ๆ เนื่องจากมีบริบทของความเสี่ยงต่อการกระทำ รุนแรงที่คล้ายคลึงกัน รวมทั้งยังสอดคล้องกับนโยบาย การคุ้มครองพิทักษ์สิทธิเด็ก และการกระทำทารุณกรรม ที่มูลนิธิธรรมิกชนเพื่อคนตาบอด ในประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ได้ประกาศใช้อีกด้วย

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาสภาพ ปัญหาและแนวทางในการลดความรุนแรงของนักเรียนใน โรงเรียนโดยการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง ดังนั้นควรมีการ วิจัย ติดตามและประเมินผลการดำเนินการ และความ พึงพอใจของผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุง

หรือพัฒนาแนวทางการลดความรุนแรงโดยใช้การเจรจา
ไกล่เกลี่ยคนกลาง

2) ควรทำการวิจัยแนวทางการลด
ความรุนแรงของนักเรียนในสถานศึกษา เฉพาะด้านเพื่อ
ให้สามารถแก้ปัญหาแบบเจาะจงได้ตรงประเด็น เช่น

ความรุนแรงทางด้านร่างกาย ความรุนแรงทางเพศ
ความรุนแรงทางจิตใจ ความรุนแรงที่ก่อให้เกิดความสูญเสีย
หรือการละเลยทอดทิ้ง ความรุนแรงทางด้านอารมณ์
ความรุนแรงทางด้านสังคม และความรุนแรงทางด้าน
สติปัญญา เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- จิรศักดิ์ ขำนาญเวช. (2550). **แนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติวิธี :กรณีศึกษาการทะเลาะวิวาทของ
วัยรุ่นในชุมชนชนบท**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาลังคม บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ. (2548). **คู่มือการเจรจาไกล่เกลี่ยในสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ: คลังวิชา.
- ศรีเวียง ไพโรจน์กุล และ นภา หลิมรัตน์. (บรรณาธิการ). (2544). **คู่มือทีมสหวิชาชีพ “การทารุณกรรมและทอดทิ้ง
เด็ก”**. ขอนแก่น: คลังนานาวิทยา.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2552). **นักเรียนเพื่อนที่ปรึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: กระทรวง
ศึกษาธิการ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกา. (2545). **แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545 –
2559)**. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- องค์การอนามัยโลก. (2545). **กรอบแนวคิดและนิยามการกระทำความรุนแรง**. ค้นเมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน 2553,
จาก <http://www.nurse.cmu.ac.th>.
- อุมาพร ตรังคสมบัติ. (2549). **ความรุนแรงในวัยรุ่นไทย : รายงานการทบทวนองค์ความรู้และข้อเสนอแนะเชิง
นโยบาย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.